

**MIKROPOWIEŚĆ OTSTAVSHIY WŁADIMIRA MAKANINA
W INTERPRETACJI TATJANY CZURLAJEWEJ
A IDEE HERMENEUTYKI RADYKALNEJ**

**ПОВЕСТЬ ОТСТАВШИЙ ВЛАДИМИРА МАКАНИНА
В ИНТЕРПРЕТАЦИИ ТАТЬЯНЫ ЧУРЛЯЕВОЙ
И ИДЕИ РАДИКАЛЬНОЙ ГЕРМЕНЕВТИКИ**

**THE INTERPRETATION OF VLADIMIR MAKANIN'S
OTSTAVSHIY BY TATYANA CHURLYAEVA
AND THE RADICAL HERMENEUTICS IDEAS**

Krzysztof Tyczko

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań – Polska,
krzysztof.tyczko@amu.edu.pl

Abstract: In the article I compare the interpretation of Vladimir Makanin's *Otstavshiy* novel (*Отставший*) by Tatyana Churlyaeva and the idea of radical hermeneutics, which, in my view, explain Makanin's works more fully.

Słowa kluczowe: Władimir Makanin, mikropowieść *Отставший*, radykalna hermeneutyka, interpretacja, metafizyka, dekonstrukcja.

Ключевые слова: Владимир Маканин, повесть *Отставший*, радикальная герменевтика, интерпретация, метафизика, деконструкция.

Keywords: Vladimir Makanin, *Otstavshiy* novel, radical hermeneutics, interpretation, metaphysics, deconstruction.

Tytułowa mikropowieść należy do bodaj najtrudniejszych pod względem interpretacyjnym utworów Rosjanina. Przypada ona na okres, który Naum Lejdierman i Mark Lipowieckij w twórczości pisarza charakteryzują jako „wyraźnie filozoficzny” oraz „egzystencjalistyczny”¹. Warto zaznaczyć, że w całej twórczości prozaika obecna jest filozoficzna refleksja, niemniej jednak *Отставший* należy do szeregu tych utworów, przy interpretacji których badacze chętnie odwołują się do zawodowych przedstawicieli filozofii. Logika niniejszego wywodu nie odstaje od tego klucza, więcej nawet – jego bazą jest interpretacja Tatjana Czurlajewej,

---

¹ Н. Л. Лейдерман, М. Н. Липовецкий, *Современная русская литература: 1950–1990-е годы*, т. 2, Москва 2003, s. 627 (przekład własny; w dalszych partiach artykułu stosuję skrót: p.w.).

mocno osadzona we współczesnej filozofii. Nie jest także wśród badaczy wyobcowanym pogląd o zainteresowaniu Makanina zjawiskami *sensu* i *rozumienia*², jednakże namysł w ramach stricte hermeneutycznych do niedawna jeszcze nie był podejmowany³. Nowością zatem jest tutaj zwrócenie się ku ideom hermeneutyki w jej postaci zradykalizowanej (John Caputo), porównanie wniosków z dotychczasowych analiz z ideami amerykańskiego filozofa i w efekcie „poszerzenie” drogi otwartej przez nowosybirską badaczkę.

*

Jak zauważa Czurlajewa, Makanin w wielu swoich utworach koncentruje się przede wszystkim na kwestiach poznania, a narracja ukierunkowana jest na „realizację wydarzenia mentalnego”⁴. Przy czym próżno, zdaniem badaczki, doszukiwać się w pisarstwie Rosjanina tradycyjnie trwałej i zewnętrznej wobec człowieka wartości, która jednocześnie stanowiłaby gwarancję dostępu do tradycyjnej Prawdy czy też rękomię jej obecności. „Poznanie zachodzi pod przymusem zewnętrznych okoliczności, a nie za pomocą olśnienia przez siłę wyższą”⁵ – pisze literaturoznawczyni. Rzeczywistość w tekstach Makanina pozbawiona jest sfery metafizycznej rozumianej jako filozoficzne wsparcie materii oraz generator aksjologicznych hierarchii. W zamian za to jest to rzeczywistość – zgodnie z formułą nowosybirskiej badaczki – ontologicznego absurdu czyli rzeczywistość zdecentralizowana i wielowariantywna⁶. Zasadniczą cechą tej rzeczywistości jest przemijalność. Sam pisarz zaś nawet

[...] nie tyle stawia akcent na wydarzeniach mentalnych, ile je problematyzuje [...]. Interesują go motywy wywołujące wydarzenie mentalne, zewnętrzne i wewnętrzne okoliczności sprzyjające bądź przeszkadzające aktowi poznania⁷.

Zatem w sytuacji braku Sensu Makanin odwraca swe spojrzenie od treści hermeneutycznego *przesłania* i kieruje je w stronę warunków, w których ono zachodzi.

² Przedstawia go na przykład Anna Skotnicka: A. Skotnicka, *Przestrzeń myśli. Metafora błyskawicy i rzeki w prozie Władimira Makanina*, „Przegląd Rusycystyczny” 2009, nr 1(125), s. 52–72.

³ Pierwszą taką próbę przedstawiłem w artykule: K. Tyczko, *Motyw Hioba w powieści Władimira Makanina „Прямая линия”*, [w:] *Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich. Seria III. Język – Literatura – Kultura – Historia*, t. I: *Chrześcijaństwo w literaturze i języku*, pod red. Z. Abramowicz, K. Korotkich, Białystok 2016, s. 183–205.

⁴ Т. Н. Чурляева, *Проблема абсурда в прозе В. Маканина 80-х годов – начала 90-х годов*, Новосибирск 2001, s. 177 (p.w.).

⁵ Ibidem (p.w.).

⁶ Ibidem, s. 225.

⁷ Ibidem, s. 177 (p.w.).

Wspomniana na początku trudność interpretacyjna mikropowieści *Отстававший* zasadza się na wysokim stopniu skomplikowania narracji: trzy linie – 1. legenda o małym Loszy, 2. młody Giennadij i Waleria, 3. dorosły Giennadij i jego ojciec – splecione i zniuansowane są w taki sposób, że pozostawiają otwartym pytanie o sens nawet w przypadku szczegółowego opracowania, jakim niewątpliwie jest interpretacja Czurlajewej. W ostatniej części artykułu formułuję pytania do tej interpretacji.

Zasadniczy dla mikropowieści *Отстававший* motyw *nienadążania*⁸ jest w tekście przyczynkiem do „wydarzeń mentalnych” i jednocześnie okolicznością, w której one zachodzą. W mikropowieści *nienadążaniem* dotknięci są wszyscy: mały Losza skazany jest na niespokojny sen, niekończący się trud doganiania i strach przed odłączeniem się od artelu poszukiwaczy złota; młody Giennadij traci pierwszą miłość – Walerię oraz nie udaje mu się złożyć swojego utworu do redakcji przed odejściem ważnego dlań redaktora Twardowskiego, ojciec dorosłego Giennadija zaś dręczony jest przez koszmary, w których nie zdąża wsiąść do odjeżdżających ciężarówek, w efekcie czego zostaje sam pośród zimowego krajobrazu. Istotna jest tutaj rola dorosłego Giennadija, który łączy wszystkie wątki i próbuje pomóc ojcu. Jednak próba poszukiwania analogii i objaśnienie cierpienia poprzez odwołanie do przeszłości, jak zauważa Czurlajewa, nie przynoszą oczekiwanych rezultatów:

Duchowe doświadczenie przeszłości nie tłumaczy rzeczywistości i nie niweluje ostrości problemu samookreślenia w teraźniejszości. Ojciec Giennadija nie widzi żadnego związku między swoim nienadążaniem a nienadążaniem Loszy. Legenda o Loszy jest dla niego pozbawiona jakiegokolwiek egzystencjalnego znaczenia⁹.

Podobną sytuację obserwujemy w mikropowieści Makanina *Умпана*, gdzie próba ustanowienia transczasowej komunikacji nie kończy się pozytywnym z punktu widzenia metafizycznej ciągłości rezultatem, a bohaterowie muszą zadowolić się tylko „resztkami”, tym, co dotrwało do czasów współczesnych: ruinami, pamięcią, legendą, przypowieścią. Me-

⁸ Ze względu na brak oficjalnego polskiego przekładu mikropowieści (luty 2017) korzystam z pomysłu Jadwigi Szymak-Reiferowej, która zaproponowała roboczy wariant tytułu jako *Nienadążający*. A zatem *отстававший* będzie *nienadążaniem*. Należy przy tym zauważyć, że powyższa propozycja nie uruchamia gry wszystkich znaczeń oryginału. W kontekście historii Giennadija i Walerii w „отстасть”, „отставать” aktualizuje się znaczenie „odczepienia się” nie tylko np. na podobieństwo wagonu od pociągu, ale też jako bezpośredni zwrot: „odczep się”; J. Szymak-Reiferowa, „System obrazów” i „forma” w metodzie twórczej Władimira Makanina, [w:] *Szkoła moskiewska w literaturze rosyjskiej*, pod red. P. Fasta, K. Jastrzębskiej przy współpracy A. Mrózka, Częstochowa 2007, s. 38.

⁹ Т. Н. Чурляева, op. cit., s. 201 (p.w.).

taforą braku metafizycznej podstawy, a ściślej – metaforą *slabej* obecności *upływającej* podstawy są dwa kluczowe z tej perspektywy dla tekstu obrazy: obraz ruin właśnie, które odwiedza mieszczanin w ostatniej części mikropowieści – jako wizualizacja odchodzenia i pogodzenia z nim¹⁰, oraz obraz szumiącej wody nad głową wędrującego przez korytarze-tunele bohatera. Drugi obraz może otrzymać następującą wykładnię: jeśli tunele są próbą pokonania *utraty*, a rzeka – *byciem* (zgodnie z poglądem Anny Stankiewicz i Anny Skotnickiej), to słyszalny w tunelu szum wód jest właśnie szumem radykalno-hermeneutycznego *upływu* (pierwotnego, fizycznego i niezbywalnego kinesis¹¹). Zbijający z tropu, lecz nie pozwalający na zatrzymanie *upływu* w tekście Makanina może być rozumiany jako ironiczny komentarz do Heideggerowskiego wsłuchiwania się w *bycie*. Fryburczyk poszukiwał duchowej wspólnoty pomiędzy Niemcami a oddalonymi o przynajmniej 2000 lat Grekami. Makanin niejednokrotnie nazywa „starodawnym” („древний”) doświadczenie XIX wieku i pokazuje, jak trudno jest nawiązać z nim „obecnościowy” kontakt przedstawicielowi wieku XX. Co równie ważne, „chory” (bohater mikropowieści *Умпана*, niejednokrotnie utożsamiany z narratorem) nie przystaje na długo w heideggerowskim nasłuchiwanie dawnych etymologii, lecz podąża tunelami na pomoc *wzywającym* go tu i teraz (w mikropowieści *Умпана* jest to dziewczynka w oknie domu naprzeciwko szpitala). W tak skonfigurowanej ontologii sens wymaga nieustannie zaangażowania i aktualizacji, a „pokonanie” *utraty* nie jest jednorazowe i ostateczne. Inność odgrywa tutaj rolę ontologicznego „weryfikatora”.

W utworze *Отстаиваю* rolę prezentacji idei braku metafizycznej stabilizacji pełni motyw *nienadążania*. Bohaterowie nie starają się tutaj przedrzeć do innych warstw czasowych, lecz podejmują teoretyczne wysiłki objaśniania doświadczonej *utraty*. Mikropowieść zagadnienie to przedstawia na dwóch poziomach: treściowym oraz formalnym. Pierwszy poziom, wydawałoby się, jest zbiorem niepowodzeń: ojcu nie udaje się odnaleźć sensu doświadczonej przezeń nocnych cierpień nawet mimo podpowiedzi ze strony syna; pragnącego śmierci Loszę nachodzi obawa, że nawet tam, „w niebie”, gwiazdy na podobieństwo odległych ognisk nie dadzą mu spokoju, co tylko potęguje poczucie krzywdy; młody Giennadij traci pierwszą miłość oraz możliwość przynależności do braci piszącej; dorosły Giennadij zaś jest tym, który na wszystko pa-

¹⁰ Wbrew Annie Stankiewicz, która krytykuje postawę bohatera jako niezdolną do głębokiego przeżywania duchowości: А. Станкевич, *Сакрум в системе пространственных моделей Владимира Makanina – повесть „Умпана”*, [w:] *Szkola moskiewska...*, op. cit., s. 27–36.

¹¹ Por. N. Leśniewski, *O hermeneutyce radykalnej*, Poznań 1998, s. 55.

trzy z perspektywy lat, a więc również naznaczony jest upływem czasu. Poziom formalny zaś, to, jak wskazuje Czurlajewa, montażowy charakter zestrojenia narracji oraz jej rozdrobnienie na małe fragmenty i warianty wydarzeń. W konstrukcji poziomu formalnego kryje się, jak sądzę, odpowiedź na potencjalny zarzut rozpaczliwego charakteru treści. Osobliwe zestrojenie tego poziomu może być odczytywane jako model ontologiczny świata przedstawionego – niestabilnego, nieciągłego i wariantywnego, samemu, jako model, będąc jednocześnie niestabilnym, nieciągłym i wariantywnym. *Upływowy* charakter *bycia* w świecie przedstawionym skutkujący niemożliwością *uobecnienia* niegdysiejszych sensów i nieustannie zastający *rzuconych w bycie* bohaterów metafizycznie nieprzygotowanymi jest wyrazem – za Czurlajewą – Makaninowskiego „absolutnego nieutopizmu”¹². Przy czym badaczka nie mówi tutaj o antyutopizmie. Makanin bowiem nie próbuje zajmować jednego ze skrajnych stanowisk, lecz bardziej, jak się zdaje, interesuje go rola obserwatora, który nie zwalcza skrajności, niepozbawionych przecież swojego miejsca w historii, aczkolwiek poddanych działaniu *upływu*: „budując swój subiektywny obraz świata, człowiek u Makanina gotów jest przyjmować go na wiarę (mitologizuje go), niemniej jednak zawsze zostaje wyprowadzony z mitu oddziaływaniem zewnętrznej rzeczywistości”¹³ – pisze literaturoznawczyni.

Rdzenny charakter *upływu* dla twórczości Makanina w kontekście tytułowej mikropowieści, najdobitniej został wyrażony przez Czurlajewą w następującej konstatacji: „Płynność [текучесть – przyp. tł.] rozumiana jest przezeń [przez autora – przyp. tł.] jako prawo nakładające granice na świadomość”¹⁴. W mikropowieści *Omcaβuuū* obcujemy z epistemologicznym niepowodzeniem bohaterów z tego właśnie powodu, iż podejmują oni próby rozumienia w oparciu o potrzebę stabilności, podczas gdy rzeczywistość nieustannie wymyka im się spod kontroli. Czurlajewa pisze: „Makanin dostrzega względność przewyciężenia bezsensu istnienia przy pomocy ponadjednostkowych sensów w świecie pozbawionym zewnętrznych imperatywów”¹⁵. Rosjanin nie *uobecnia*, nie prezentuje gotowej do wypełniania *Prawdy*, lecz pokazuje, że *prawda* jest każdorazowo konstruowana w akcie interpretacji, w trudnych warunkach braku skądkolwiek metafizycznej pomocy oraz że nigdy nie można mieć pewności co do pozytywnego rezultatu w ramach podjętych działań interpretacyjnych. Tytułowa mikropowieść może być czytana jako

---

¹² Т. Н. Чурляева, *op. cit.*, s. 224 (p.w.).

¹³ *Ibidem*, s. 225.

¹⁴ *Ibidem*, s. 202 (p.w.).

¹⁵ *Ibidem*, s. 228 (p.w.).

alegoria upadku tradycyjnej metafizyki we współczesnym świecie *atopii*. Zdarza się, iż komentatorzy Makanina podejmują się oceny bohaterów, wskazują tych „pozytywnych” i „negatywnych” lub wyznaczają tego, którego postępowanie odznacza się poprawnością¹⁶. Wydaje się, że podobna praktyka przeczy perspektywie obranej przez rosyjskiego prozaika. Narrator nie pozostawia swoich bohaterów samych z „przepisem” na współczesne *rozumienie* ani nie ocenia ich. Analiza treści i formy mikropowieści dowodzi wręcz czegoś przeciwnego: tekst nie udziela odpowiedzi na pytanie o poprawne rozumienie, pokazuje problem, lecz go nie zamyka. Głos narratora wielokrotnie przyjmuje ton współczucia i udziału w przeżywanym przez bohaterów cierpieniu, na przykład w następującym fragmencie z rozdziału pierwszego:

Stary już, przygarbiony, stoi w podmoskiewskiej budce telefonicznej (w środku jest brudno i brzydko pachnie) – oto rozbłysła i szybko zgasła zapalka. Dookoła jest noc. Człowiek stoi i wrzuciwszy piętnaście kopiejek, cicho i uważnie kręci tarczą. Ten stary człowiek to mój ojciec¹⁷.

*

W niniejszej części przejdę do omówienia kontekstu radykalno-hermeneutycznego, zapowiedzianego w tytule artykułu. W swej analizie Czurlajewa ustaliła fakt zainteresowania Makanina kwestiami mentalnymi oraz konstatowała nieobecność tradycyjnie pojętej Prawdy w świecie przedstawionym. Badaczka charakteryzuje ów świat jako bliski filozofom-dekonstruktywistom, jednakże należy dokonać tutaj uściślenia z uwagi na ontologiczne zainteresowania Makanina: dlaczego wśród różnych opcji hermeneutycznych prozaik zajmuje właśnie miejsce radykalne? Norbert Leśniewski zwraca uwagę na fakt, iż kontynuatorzy Heideggera podzielili się na trzy nurty: prawicowy (Gadamer), lewicowy (Derrida) i centrowy (Caputo)¹⁸. O ile prawica heideggerowska nie

¹⁶ Np. wspomniany już tutaj tekst Stankiewicz, której metodologia interpretacyjna mikropowieści *Утрата* nosi znamiona silnej nostalgii za utraconymi obecnie filozoficznymi dychotomiami, ułatwiającymi przydzielenie bohaterom ról aksjologicznych.

Zob. także interpretację mikropowieści *Отставший* Władimira Iwancowa, w myśl której to starszy Giennadij idzie najbardziej prawidłową ścieżką w życiu:

Giennadij [...] jest człowiekiem, który odnalazł najbardziej pewną drogę w życiu. I nie schodzi z niej, pragnąc pokonać nienadążanie umotywowane przyciąganiem *głębin* własnego ducha.

В. Иванцов, *Пространственно-временная организация художественного мира В. С. Маканина*, Sankt-Petersburg 2007, s. 204 (p.w.)

¹⁷ В. Маканин, *Утрата*, [w:] Idem, *Кавказский пленный (сборник)*, Москва 2009, s. 124 [ebook, pdf].

¹⁸ Por. N. Leśniewski, op. cit., s. 40–56.

rezygnuje z obecnościowego charakteru sensu, a lewica porzuca go zupełnie, to przedstawiciele centrum z jednej strony nie chcą tracić odniesienia do rzeczywistości, z drugiej zaś zdają sobie sprawę z konsekwencji dekonstrukcji dla metafizyki. W kontekście analizy Czurlajewej wydaje się, iż trzecia droga jest najbardziej pokrewna praktyce pisarskiej Makanina. W powyższy sposób w hermeneutyce „umocniło się” pojęcie *slabej* ontologii, świadomej swojej czasowości, nieostateczności swoich konkluzji oraz swego konstruktywistycznego charakteru. Radykalna hermeneutyka Caputo ową przemijalność i przygodność wpisuje w kategorię *uptywu*. *Uptyw* nieodłącznie związany jest z odchodzeniem, a zatem z czasowością, a więc ze *slabością* wszelkich ludzkich konstrukcji i koniecznością ich nieustannej weryfikacji. Wobec *uptywającej* rzeczywistości hermeneutyka ta już nie

interpretuje [...] istoty czy znaczenia swojego przedmiotu, lecz sposób bycia tego, kto rozumie sens jego dziania się. Koncentruje się tym samym na charakterze samej aktywności interpretacyjnej, w jej strukturalnych charakterystykach lokując dynamikę różnicującego procesu¹⁹.

W Makaninowskiej refleksji z kolei na pierwszy plan wysuwają się takie kategorie jak płynność (niestałość) i dążenie ku śmierci²⁰, które to określają charakter ludzkich działań oraz charakter rzeczywistości w ogóle. Ustalenie sensu poszczególnych zjawisk każdorazowo składane jest na ręce bohaterów oraz czytelnika²¹. W tak zarysowanej perspektywie Makanin jawi się jako radykalny hermeneuta *par excellence*.

Pojęcie *slabości* ontologii radykalno-hermeneutycznej implikowane jest świadomością pozbawienia życia metafizycznych stabilizatorów. Życie (w radykalnej hermeneutyce rozumiane jako punkt wyjścia wszelkiego namysłu) określane jest tutaj jako *trudne*. Co więcej, proponuje się podtrzymywanie tego źródłowego *trudu* zmagania się z *uptywem* jako najbardziej uczciwej postawy wobec czasowości Dasein. Jak zauważa Włodzimierz Lorenc, krytyk filozofii Caputo, *uptyw* jest nieposiadającą metafizycznego gruntu grą, nad którą nikt nie sprawuje kontroli. Z tego też powodu *uptyw* nie jest wglądem uprzywilejowanym: „nigdy bowiem nie zdobędziemy przewagi nad upływem, musimy przez niego *brnąć*, starając się w nim nie *utopić*”²². Zuzanna Dziuban z kolei wskazuje fakt, iż wraz z upadkiem starego porządku filozoficznego utracona została

---

¹⁹ Z. Dziuban, *Obcość, bezdomność, utrata. Wymiary atypii współczesnego doświadczenia kulturowego*, Poznań 2009, s. 56–57.

²⁰ Por. T. H. Чурляева, op. cit., s. 179.

²¹ Por. A. Skotnicka, op. cit., s. 71.

²² W. Lorenc, *Hermeneutyczne koncepcje człowieka. W kręgu inspiracji heideggerowskich*, Warszawa 2003, s. 381.

swojskość rzeczywistości, którą porządek ten aranżował. Dla radykalno-hermeneutycznego doświadczenia zasadniczym w tym kontekście jest pojęcie *bezdomności*, a więc nieustannej ruchliwości i niepewności. Radykalna praktyka hermeneutyczna nie chce sprzyjać przywracaniu *swojskości*, gdyż oznaczałoby to próbę powrotu do ułudy komfortu za cenę ugody z iluzją, a jak pisze Lorenc: „nie dysponujemy żadną głęboką esencją, ani też nie odnaleźliśmy dotąd *arché*”²³. Hermeneutyka Caputo jest „stawianiem czoła zimnej prawdzie, że życie jest trudne, podstawy znajdują się w stanie drżenia, egzystencja jest otchłanią”²⁴. Wyrasta ona w punkcie upadku sensu, „nie obiecując wcale jego ponownego odnalezienia i przywrócenia”²⁵, ludzie zaś tworzą „wspólnotę niewiedzących, którzy potrzebują siebie nawzajem”²⁶. Sytuacja radykalnej hermeneutyki jest sytuacją permanentnej niepewności, nieustannego *upadania* znaczeń i sensów, ciągłej weryfikacji swoich podstaw i problematyzacji zrozumiałości własnego kontekstu z uwagi na postulat nie dyskryminowania Innego²⁷. Wrażliwość na Innego jest tutaj „zadaniem”, jakiego nie może wyzbywać się dyskusja filozoficzna. Nie można, zdaniem amerykańskiego filozofa, usprawiedliwiać cierpienia ontologią, co oznacza także, iż nie można dopuszczać do sytuacji dominacji jednej interpretacji kosztem innych. Amerykanin zarzucił Heideggerowi, że wsłuchując się w bycie oraz wmyślając w *czwórnę*, zapomniał o realnych potrzebach Śmiertelnych, o pomocy *cierpiącym ciałom*²⁸. Zmitologizowana późna filozofia Heideggera, zdaniem amerykańskiego filozofa i teologa, ma być doskonałym przykładem znieczulenia na realność fizycznego cierpienia.

Praktyka Makaanina wykazuje wiele podobieństw do hermeneutyki Caputo. Rosjanin wpisuje się w naszkicowany powyżej kontekst radykalno-hermeneutycznej wrażliwości także poprzez przekazanie interpretacyjnej odpowiedzialności swoim bohaterom oraz czytelnikom²⁹. Całkowite porzucenie dyskursu tzw. „wielkiej narracji” następuje tutaj dzięki wprowadzeniu do tekstów niektórych faktów biograficznych autora, uczynienie narratora jedną z postaci oraz rozdrobnienie narracji do postaci wymagającej podjęcia próby jej „poukładania”. Zabieg ów otwie-

²³ Ibidem, s. 366.

²⁴ J. Caputo, R. Martinez, *A Philosophical Propedeutic: On The Very Idea of Radical Hermeneutics*, [w:] R. Martinez, *The Very Idea of Radical Hermeneutics*, New Jersey 1997, s. 14; cytata za: Z. Dziuban, op. cit., s. 90-91.

²⁵ W. Lorenc, op. cit., s. 365.

²⁶ Ibidem, s. 382.

²⁷ Z. Dziuban, op. cit., s. 61

²⁸ Ł. Czajka, op. cit., s. 41.

²⁹ A. Skotnicka, op. cit., s. 71.

ra wspólnotowy wymiar namysłu oraz zmniejsza ryzyko arbitralności. Czurlajewa wprawdzie pisze:

Z punktu widzenia Makanina właściwe oblicze rzeczywistości ze względu na jego wielorakość jest dla człowieka niedostępne, ponieważ ma on do czynienia nie z realnością, lecz jedynie z zapośredniczonymi przez niego samego znaczeniami.

Niemniej jednak jeśli owo zapośredniczenie jest jedynym możliwym „wglądem” w wycinek rzeczywistości, dostępnym człowiekowi, to Makanin (podobnie do radykalnej hermeneutyki) przecież podejmuje trud zgłębiania go i zestawienia ze światem „zewnętrznym”. Mówiąc o swojej twórczości, Rosjanin stwierdził:

I jeden z najważniejszych motywów, który będzie się przewijał pewnie przez wiele moich tekstów, to kwestia chęci pomocy słabszemu i jej niemożność³⁰.

*

Interpretacja mikropowieści *Oмcтaбyуyū*, dokonana przez Czurlajewą wniosła niewątpliwie ogromny wkład w rozwój badań nad twórczością Makanina. Niemniej jednak lektura tekstu rosyjskiej badaczki budzi dodatkowe pytania.

Na przykład, na stronach 179–180 swojej pracy autorka pisze o nienadążaniu jako „wyjściu z Dasein”:

„Nienadążanie” natomiast to przede wszystkim odosobnienie, wyizolowanie jako wyjście z automatycznego istnienia do „ja”. Jednak odosobniając się od świata zewnętrznego w celu jego poznania, człowiek odkrywa absurd bycia, jego entropiczne ukierunkowanie ku rozpadowi, śmierci. Strach zmusza człowieka do powrotu, związanego z jednoczesną utratą swojego „ja”. Innymi słowy, sytuacja „nienadążania” staje się sposobem poznania otaczających człowieka zjawisk istotnościowych, a także formą istnienia³¹.

Nowosybirska badaczka kilkakrotnie opiera swój wywód o klasyczne dychotomie podmiotu i przedmiotu, jednocześnie wskazując, iż filozoficzna orientacja Makanina bliska jest dekonstruktywistycznej współczesności. Także otwartym pozostaje pytanie o uargumentowanie w tekście Rosjanina zasady indukcji, którą prezentuje rozumowanie badaczki (wyprowadzenie wniosku o „człowieku”). I wreszcie trzecie pytanie, podyktowane powyższym cytatem: jaka koncepcja stoi za użytą przez badaczkę kategorią „Dasein”, szczególnie iż wystąpiła ona w kontekście „wyjścia” zeń, a zatem jakiegoś uprzywilejowanego wglądu w *bycie*?

---

³⁰ В. Иванцов, *Беседа Владимира Иванцова с писателем Владимиром Маканиным*, [w:] *Szkola moskiewska...*, op. cit., s. 168 (p.w.).

³¹ Т. Н. Чурляева, op. cit., s. 179 (p.w.).

Nie została przez badaczkę poruszona również kwestia „nadzwyczajności” i „tajemniczości” małego Loszy, którą sugeruje kilkakrotnie wspomniany przez narratora błękit jego oczu. Losza występuje w legendzie jako okaleczony, kalectwo zaś skorelowane zostało ze zdolnością wyczuwania złota. Pewnego dnia za Loszą wstawił się inny, zupełnie „przypadkowy”, kaleka. Badaczka formułuje sąd, iż Losza ucieleśnia nieumiejętność uniesienia swojego daru oraz niemożliwość pokonania strachu przed *byciem*. W tej sytuacji jedyną możliwą formą rozumienia jest rozumienie zmitologizowane. Wydaje się, iż analiza nienadążania w wątku Loszy jest przykładem ulegania zbytnej jednoznaczności wnioskowania przez badaczkę. Nie da się bowiem wykreślić tajemniczości postaci Loszy oraz faktu, iż choć na chwilę, to opowieść dorosłego Gienadia uspokoiła targanego przez koszmary ojca. I kwestia ta, jak sądzę, pozostaje otwarta dla kolejnych interpretatorów. Z perspektywy niniejszego artykułu wątek legendy jest raczej oznaką słabości *struktur* ontologicznych, ich *upływowego* charakteru, oraz radykalno-hermeneutycznej *niewiedzy* - otwarcia na tajemnicę i niejednoznaczność.

Bibliografia

- Dziuban Z., *Obcość, bezdomność, utrata. Wymiary atypii współczesnego doświadczenia kulturowego*, Poznań 2009.
- Skotnicka A., *Przestrzeń myśli. Metafora błyskawicy i rzeki w prozie Władimira Makanina*, „Przegląd Rusycystyczny” 2009, nr 1(125).
- Szymak-Reiferowa J., „System obrazów” i „forma” w metodzie twórczej Władimira Makanina, [w:] *Szkoła moskiewska w literaturze rosyjskiej*, pod red. P. Fasta, K. Jastrzębskiej przy współpracy A. Mrózek, Częstochowa 2007.
- Leśniewski N., *O hermeneutyce radykalnej*, Poznań 1998.
- Lorenc W., *Hermeneutyczne koncepcje człowieka. W kręgu inspiracji Heideggerowskich*, Warszawa 2003.
- Tyczko K., *Motyw Hioba w powieści Władimira Makanina Прямая линия*, [w:] *Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich. Seria III. Język – Literatura – Kultura – Historia*, t. I: *Chrześcijaństwo w literaturze i języku*, pod red. Z. Abramowicz, K. Korotkich, Białystok 2016.
- Иванцов В. В., *Беседа Владимира Иванцова с писателем Владимиром Маканиным*, [w:] *Szkoła moskiewska w literaturze rosyjskiej*, pod red. P. Fasta, K. Jastrzębskiej przy współpracy A. Mrózek, Częstochowa 2007.
- Иванцов В. В., *Пространственно-временная организация художественного мира В. С. Маканина*, Sankt-Petersburg 2007.
- Лейдерман Н. Л., Липовецкий М. Н., *Современная русская литература: 1950–1990-е годы*, т. 2, Москва 2003.

- Маканин В. С., *Утрата*, [w:] Idem, *Кавказский пленный (сборник)*, Москва 2009 [ebook, pdf].
- Станкевич А., *Сакрум в системе пространственных моделей Владимира Маканина – повесть „Утрата”*, [w:] *Szkola moskiewska w literaturze rosyjskiej*, pod red. P. Fasta, K. Jastrzębskiej przy współpracy A. Mrózek, Częstochowa 2007.
- Чурляева Т. Н., *Проблема абсурда в прозе В. Маканина 80-х годов – начала 90-х годов*, Новосибирск 2001.

